

УДК 341.23

О.М. СІВАШ, канд. юрид. наук, доц., Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

ЕВОЛЮЦІЯ ЗМІСТУ СУВЕРЕНІТЕТУ: ПРИЧИНИ І ФАКТОРИ

Ключові слова: суверенітет, незалежність, глобалізація, наднаціональність

Суверенітет є фундаментальним поняттям міжнародного і конституційного права. Як справедливо відзначав І.Д. Левін: «Найбільш насущні проблеми державного і міжнародного права – питання самої суті цих галузей права, про відношення міжнародного права до національного права, про юридичну природу міжнародної організації, про носія вищої влади в державі, про «розподіл влади», про природу союзної держави, про межі влади держави – всі ці питання найбезпосереднішим і органічнішим чином пов'язані з проблемою суверенітету, а їх рішення з вирішенням проблеми суверенітету» [1, с.3]. Не можна не погодитися з думкою іншого відомого ученого-міжнародника – В.Е. Грабаря, який називав «питання про поняття держави, її державності і незалежності загальним і в той же час основним і найважливішим питанням міжнародного права, без розгляду якого неможливо скласти собі вірного уявлення і про окремі інститути» [2, с.5].

Таке значення питання про суверенітет цілком обґрунтоване, оскільки, як вірно підкреслює І.І. Лукашук: «Природа міжнародного права детермінується характером суб'єктів і їх взаємодії» [3, с.10]. Суверенітет іманентно пов'язаний з державою. Остання ж тривалий час була єдиним, а зараз є основним суб'єктом міжнародного права, яке «розвивається по своїй власній логіці, знаходячи в понятті суверенітету основний елемент диференціації» [4, с.42]. Тому з часу появи боденівської концепції, суверенітет не виходив з кола

пріоритетних і найбільш спірних питань науки міжнародного і конституційного права. Дискусії навколо змісту цього поняття, якостей суверенітету, щодо співвідношення міжнародного права і суверенітету держави супроводжували це поняття з моменту його появи. Однак, як справедливо зазначає В.С. Верещетін: «міжнародне співтовариство, що раніше сприймалося міжнародним правом тільки як сукупність держав, все більше проявляє себе як суспільство всіх людей, що живуть на землі, як загальнолюдська спільність». «Наївно було б стверджувати, що у зв'язку з цим держави перестали бути основними діючими особами на міжнародній арені, – продовжує науковець, – однак жодна державна влада зараз вже не може не рахуватися з народними рухами, суспільними організаціями, суспільною думкою...». На його думку відбуваються серйозні зміни в деяких фундаментальних основах міжнародного права. В цьому зв'язку В.С. Верещетін передусім виділяє еволюцію доктрини і практики суверенітету [5, с.3, 5]. Глибокі зміни в світовій системі викликають запеклі дискусії в сучасній науці міжнародного права щодо суверенітету саме у зв'язку з питанням про місце і роль держави в сучасному світопорядку¹. В науці продукується широкий спектр ідей стосовно майбутнього суверенної держави. Метою даної статті є аналіз основних факторів що впливають на еволюцію змісту суверенітету та характеру цього впливу.

Отже, концепція суверенітету – продукт певних історико-політичних відносин. Як справедливо зазначав Г. Еллінек «Суверенітет по своєму історичному походженню є уяв-

¹ Бутрос Бутрос-Гали (Генеральний секретар ООН з 1992 по 1996 рр.) писав: «Сьогодні ми знаходимо себе в світовій системі, яку охопили глибокі зміни відносно її власних структур і, як не дивно, найбільш базових з них, тобто самого поняття держави. Ми живемо в тому сторіччі, в якому поставлені під сумнів претензії держави на виключну юрисдикцію над жителями громадян» [6, с.11].

лення політичне, таке, що лише надалі перетворилося на правове. І продовжуючи свою думку, він відзначає: «Не мислителі відкрили його – його створили ті великі сили, боротьба яких склала зміст ряду сторіч» [7, с.317]. Суверенітет став бойовим гаслом тієї оборонної і наступальної боротьби, яку довелося витримати державній владі і особливо владі національної держави, яка розвивалася, з середньовічним політичним устроєм, що розкладався, з феодалним порядком і домаганнями усесвітнього панування пап та імператорів Священної Римської Імперії [8, с.283]. Як зазначає Валлерстайн: «Суверенітет, як його визначають з XVI ст., – це вимога, що породжена не стільки самою державою, скільки міждержавною системою. Це по суті двоєдина вимога спрямована як всередину, так і зовні. Обернений всередину держави суверенітет передбачає, що в межах своїх кордонів держава має право проводити будь-яку політику, яку вважає розумною, приймати будь-які закони, які вважає необхідними, і при цьому ніхто – ні окремі індивіди, ні групи, ні внутрішньодержавні структури – не вправі відмовитися від їх виконання. Суверенітет обернений зовні, передбачає, що жодна інша держава не має права претендувати – ні прямо, ні опосередковано – на повноваження даної держави в межах власних кордонів, оскільки така спроба означала б замах на її суверенітет» [9, с.82–83].

Новий погляд на державу починає формуватися в Західній Європі лише на порозі Нового часу в XVI–XVII ст., і видимою межею виступає тут теорія суверенітету Ж. Бодена [10, с.17]. Суверенною Ж. Боден називав владу, яка є вищою усередині країни і незалежною зовні. Наявність суверенної влади він розглядав як основну і необхідну ознаку держави. Саме в ідеї про те, що в державі суверенітет знаходить свій вищий прояв, полягає головна заслуга Бодена². Він визначив суве-

² Проф. М.М. Алексєєв, представник російського зарубіжжя, називаючи боденівське визначення суве-

ренітет як постійну, незалежну, вищу, незв'язану законами і абсолютну владу над громадянами і підданими [8, с.81]. Ж. Боден є «першим теоретиком суверенітету і з нього починається історія цього поняття» [12, с.245]³.

Міжнародно-правова концепція державного суверенітету вперше отримала договірно-правову основу у Вестфальському мирі 1648 р., який завершив тридцятирічну війну в Європі⁴. Цей договір остаточно закріпив принцип суверенної рівності держав як політично-правову основу міжнародного спілкування. Автори роботи «Вестфальський мир» зазначають: «Суверенітет став центральним поняттям того режиму міжнародного права, під владарюванням якого розвинулися сучасні держави Європи і який ці держави в процесі просування колоніалізму, а потім деколонізації поширили по всьому світу» [13, с.8].

В силу сказаного суверенітет зазвичай визначали як верховну і необмежену владу. У XIX ст. ця концепція отримала яскраве закріплення в німецькій юридичній науці, яка знаходячись під впливом Гегеля, тісно пов'язу-

ренітету «класичним», писав: «Не монархічна ідея Бодена, а встановлений ним зв'язок між поняттям «держави» і поняттям «суверенітету» зробило безсмертним його ім'я в історії політичних ідей» [11, с.297].

³ Теоретичним підґрунтям сучасних уявлень про суверенітет є ідеї Ж. Бодена, Т. Гобса, Б. Спінози, Г. Гроція, Ж. Руссо, Г. Гегеля та ін. Це поняття було об'єктом дослідження російських дореволюційних вчених: Н.І. Палієнко, Ф.Ф. Кокошкіна, Н.М. Коркунова, В.М. Гессена та ін. Представниками радянської науки (С.А. Коровін, І.Д. Левін, Г.І. Тункін та ін.) створений теоретичний фундамент, що визначає концептуальні положення ідеї суверенітету

⁴ За Вестфальським миром 1648 р. германські князі-суверени отримали повні і невідчужувані права над їм підконтрольними територіями. Була закріплена їх незалежність як від світської імперської, так і від церковної влади. Так на території Германії з'явилося близько 300 держав-суб'єктів міжнародних відносин, які отримали право укладати союзи як між собою, так і з іншими державами. Система світоустрою, яка почала розвиватися з цього часу і будувалася на повазі до суверенітету держави, в науці міжнародного права отримала назву Вестфальська.

вала суверенітет зі всемогутністю⁵, що виливалося у заперечення міжнародного права. На противагу цим ідеям соціологічна школа запропонувала повністю вигнати суверенітет із теорії права, як поняття застарілого, визначивши міжнародний правопорядок як верховний⁶.

Однак, принцип суверенітету міцно вкоренився в міжнародному праві. Він лежить в основі відносин між Об'єднаними Націями, як про це сказано в ст.2 п.1 Статуту ООН: «Організація заснована на принципі суверенної рівності всіх її членів». У ст.2 п.7 передбачається принцип, що захищає свободу держав – принцип невтручання у справи, що по суті входять до внутрішньої компетенції будь-якої держави.

В доктрині міжнародного права сформулювалось наступне визначення суверенітету – це незалежність держави в міжнародних відносинах і територіальне верховенство в межах держави. Однак, «разом із стрімким розвитком міжнародного права після другої світової війни швидко еволюціонує поняття суверенітету держави, причому в рамках того ж визначення» [14, с.15].

Рушійна сила суттєвих перетворень, процес, що є багатоплановим і макромасштабним, охоплює всі сторони життя суспільства є глобалізація. Остання проявила себе вже у ХХ ст., але повний розмах отримує у ХХІ ст. Глобалізація представляє собою всесвітній процес, що взаємопов'язує національні соціально-економічні утворення в єдину світову економічну і суспільну систему [15, с.1]. В результаті світ стає більш пов'язаним і більш залежним від всіх його суб'єктів. Відбувається як зростання кількості загальних для держав проблем, так і розширення кола і типів суб'єктів, що інтегруються [16, с.88]. Ці обставини викликають необхідність адаптації міжнародної системи в контексті динамічних глобальних перетворень. Сучасна система

міжнародного права, основою якої є статут ООН, що приймався для регулювання відносин в міждержавній системі, має реагувати на глобальну систему що формується. Серед глобальних проблем питання суттєвого удосконалення управління вийшла на перший план. Виникає питання щодо визначення ролі, компетенції і суверенітету держав в умовах єдиної економічної і суспільної системи; необхідність уточнення меж суверенітетів держав з урахуванням дій різних інших суб'єктів на субнаціональному, транснаціональному і наднаціональному рівнях (ТНК, чисельні недержавні організації та ін.).

В умовах необхідності удосконалення управління безперечно зростає роль міжнародних організацій. Створення крупномасштабної системи останніх, безперечно «вносить суттєві зміни в процес функціонування міжнародного права, удосконалюючи його організаційну інфраструктуру й інституціоналізуючи цей процес» [17 с.54]. Висловлюються погляди, згідно з якими суверенітет держави, якщо не ліквідується, то суттєво обмежується міжнародними організаціями, особливо наднаціональними. Серед міжнародних організацій особливе місце займає ООН. Формально держави мають в ООН ті ж повноваження, якими вони були з дня засвоєння організації. Але відбуваються суттєві зрушення в ментальності ООН. Однією з причини цих зрушень є здвиг у відношенні держав до їх суверенних прерогатив, к проблемі глобального управління і їх ролі в ООН. Ментальність «згода держави» замінюється ментальністю «держави зобов'язані йти в напрямку». Така перебудова культури ООН досить тонка і непомітна, але далеко не тривіальна. Держави все в більшій мірі усвідомлюють, що вони стоять перед обличчям проблем і загроз, з якими вони самі не впораються і це примушує їх дозволяти ООН діяти у відповідності з новими завданнями.

Це сейсмічне зрушення в культурі ООН найбільш очевидний в області, пов'язаній з правами людини і демократичним правлінням.

⁵ Цорн, Лассон та ін.

⁶ Г. Кельзен, Д. Ссель та ін.

ням. В цих питаннях держави все більше схиляються до ідеї, що все що відбувається в державах в цій сфері, легітимно стає справою всіх держав. Світове співтовариство почало усвідомлювати той нерозривний зв'язок, який існує між становищем особистості і її прав і свобод в окремих державах і стану міжнародних відносин. «В статуті ООН, – писав А. Фендрос, – покладена ідея, що держава, яка не надає своїм громадянам визначеного мінімуму прав, завжди буде намагатися привити їм агресивну ідеологію з тим, щоб таким чином направити невдоволення своїх підданих на іноземні держави. Тому Статут визнає, що захист прав людини на тільки бажаний з точки зору людства, а й необхідний для підтримання міжнародного миру» [18, с.23]. Отже принцип невтручання зазнає суттєвих зміни, оскільки такі докорінні питання життя держав, як права людини, демократія, верховенство права перестають бути виключно внутрішньою справою.

Існує тенденція до розширення компетенції міжнародного контролю, який все глибше проникає у суверенну сферу держав⁷. Зростає число і різноманітність засобів міжнародного впливу на державу, яка порушує права людини. Створюються міжнародні інститути, які передбачають можливість прямого звернення до них індивідом, що закріплюється в новітніх конституціях⁸.

Посилення гуманітарної складової у поглядах про міжнародні відносини спонукає до критики суверенітету, породжує спроби відшукати можливості його обмеження. Колізія

між правами людини і суверенітетом сьогодні доволі висока, оскільки міжнародне співтовариство не готове примушувати до дотримання прав людини побоюючись порушення рівноваги світу [20, с.67]. Особливо гостро постало питання про можливість здійснення «гуманітарної інтервенції». Воно переросло в концепцію «відповідальності щодо захисту», суть якої в наступному: коли держава не здатна захистити людей – будь то через відсутність можливостей, або через відсутність волі, – відповідальність переходить до широкого міжнародного співтовариства⁹.

⁹ Після геноциду 1994 року в Руанді та етнічних чисток на Балканах і в Косово в 1995 і 1999 рр. міжнародне співтовариство приступило до серйозного обговорення питання про ефективні заходи в тих випадках, коли права людини грубо і систематично порушуються. Суть цього питання полягала в наступному: чи володіють держави безумовним суверенітетом у внутрішніх справах, і чи має міжнародне співтовариство право на військове втручання в будь-якій країні в гуманітарних цілях. Саме в 90-ті роки, коли відбувалися події в Сомалі, Руанді, Сребрениці і Косово, обговорення права на «гуманітарну інтервенцію» переросло в концепцію «відповідальності щодо захисту». У своїй доповіді на Асамблеї тисячоліття у 2000 р. тодішній Генеральним секретарем Кофі Аннан поставив перед державами-членами складне завдання розглянути, яким чином міжнародному співтовариству слід поєднувати свою відповідь на масові порушення гуманітарних норм з повагою суверенних прав держав. Слідом за Доповіддю тисячоліття Міжнародна комісія з питань втручання та державного суверенітету, створена урядом Канади, випустила доповідь, озаглавлену «Відповідальність по захисту». У вересні 2005 року під час Всесвітнього саміту Організації Об'єднаних Націй всі держави-члени офіційно визнали принцип відповідальності кожної держави захищати своє населення від геноциду, військових злочинів, етнічних чисток і злочинів проти людяності. Світові лідери дійшли згоди, що в тих випадках, якщо яка-небудь держава виявиться не в змозі виконати таке зобов'язання, всі держави («міжнародне співтовариство») несуть відповідальність за надання допомоги щодо захисту людей, яким загрожують подібні злочини, і що для цього необхідно в першу чергу використовувати дипломатичні, гуманітарні та інші мирні засоби. Згодом, якщо такі заходи виявляться недостатніми, і якщо національні влади «явно не в змозі» захистити своє населення, їм необхідно зробити колек-

⁷ Е.С. Кривчикова зазначає: «Все більше питань, в тому числі і тих, які ще в недавньому минулому входили до сфери внутрішнього регулювання держав, стають об'єктом міжнародного співробітництва і включаються в компетенцію міжнародних організацій» [19, с.136].

⁸ «Кожен має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна» (ч.3 ст.55 Конституції України).

Зазначаючи проблему впливу інтеграційних процесів на суверенітет держав, потрібно зауважити, що в міжнародному праві позначилися нові погляди на питання міжнародної правосуб'єктності, що не може не відбиватися на підходах щодо дослідження концепції суверенітету. В цьому зв'язку доречно зупинитись на ТНК.

В капіталістичних державах економічна і фінансова система контролюються крупними компаніями, в розпорядженні яких знаходяться кошти, що перевищують бюджети багатьох країн. Маючи таку могутність, компанії суттєво впливають на внутрішню і зовнішню політику держави. З іншого боку, компанії доволі успішно уникають контролю з боку держави. Глобальна ж економіка у визначній мірі контролюється крупним капіталом, який виступає домінуючою економічною силою. Отже, можливості контролю діяльності ТНК з боку держав всередині країни і ще в більшій мірі за її кордонами є доволі обмеженими. Зазначені явища вплинули на появу теорій, які обґрунтовували необхідність передачі певних секторів державної влади корпораціям. Одні теорії говорять про крах національних держав, інші, не настільки категоричні, наполягають на тому, що управління, яке має кардинальне значення для ринкової економіки, не повинно ототожнюватися з державою.

Значним чинником, що впливає на сучасні підходи до проблеми суверенітету є доктрина наддержавності. Проблема співвідношення суверенітету держав і наддержавних міжнародних організацій породило створення Євросоюзу¹⁰. Як відомо, створення цієї органі-

зації почалося з утворення самостійних але взаємопов'язаних організацій: Європейського об'єднання вугілля та сталі (ЄОВС) (1951 р.), Євратома та Європейського економічного співтовариства (1957 р.). Уже першій інтеграційній угоді – Договорі про заснування ЄОВС проглядалися елементи наддержавності. Маастрихтський договір про створення ЄС 1992 р. закріпив складний правовий механізм, за допомогою якого група держав передала частину своїх власних прав в компетенцію міжнародної регіональної організації. Наднаціональний характер правопорядку ЄС вбачається в праві його органів видавати обов'язкові для держав-членів та їх громадян владні акти прямої дії, що мають пріоритет над внутрішньодержавним правом при цьому інтереси Союзу мають перевагу. У відносинах з третіми державами суверенні права зберігаються за державами-членами ЄС, хоча і з певними вилученнями, пов'язаними з їх зобов'язаннями, які випливають з членства в союзі. За Лісабонськими угодами 2007 р. ЄС набув статусу юридичної особи. Таким чином, ЄС як наддержавна організація стає на щабель вище за державу, але це не призводить до панування над нею, оскільки за членами Союзу зберігається статус держави. Розвиток Європейського союзу йде по шляху збільшення кількості повноважень центральних органів європейського інтеграційного об'єднання в сферах зовнішньої політики та економіки, а також розвитку елементів наддержавного. Отже актуальним будуть залишатися питання: чи має ЄС суверенітет, чи суверенними є держави, що утворюють Союз; про правову природу ЄС.

Ми спробували окреслити основні фактори, що впливають на дискусії навколо суверенітету. Аналіз цих факторів і характеру їх впливу, на нашу думку свідчить, що держава, а разом з нею і її політико-правова якість – суверенітет та міждержавна система живі й продовжують існувати але вони еволюціонують, що означає їх адаптацію до нових умов.

тивні дії «своєчасним і рішучим чином» – через Раду Безпеки ООН і у відповідності з главою VII Статуту Організації Об'єднаних Націй. У Підсумковому документі Всесвітнього саміту далі підкреслюється, що Генеральна Асамблея повинна продовжувати розглядати питання про обов'язки захищати населення.

¹⁰ Дослідженням наддержавності в праві ЄС займалися: Г. Хасфорд, Н. Лоренц, Х. Іспен, Б.М. Топорнін, Л.М. Ентін, О.О. Моїсєєв, О.М. Мещерякова та ін.

Відносно суверенітету, що підпадає під вплив вказаних чинників, доречніше ставити питання скоріше не про наявність чи відсутність останнього, а про ступінь і обсяг володіння суверенними повноваженнями. В умовах необхідності колективних дій і глобальної кооперації міждержавна система, з досить широким тлумаченням прерогатив суверенітету, поступово перетворюється в міждержавну систему, члени якої обмежені у вільному використанні своїх суверенних прав.

ЛІТЕРАТУРА

1. Левин И. Д. Суверенитет / И. Д. Левин. – М. : Юрид. изд-во М-ва юстиции СССР, 1948. – 375 с.
2. Грабарь В. Э. Римское право в истории международно-правовых учений. Элементы международного права в трудах легистов XII–XIV веков / В. Э. Грабарь. – Юрьев : Тип. К. Маттиссена, 1901. – I–VII + 293 с.
3. Лукашук И. И. Международное право. Общая часть : учебник / И. И. Лукашук. – М. : Изд-во БЕК, 1997. – 371 с.
4. Нгуен Куок Динь. Международное публичное право : в 2 т. Т. 1. Формирование международного права. Кн. 2. Международное сообщество : пер. с фр. / Нгуен Куок Динь, Патрик Дайе, Алэн Пеле. – Киев : Сфера, 2000. – 440 с.
5. Верещетин В.С. «Общее правовое поле» современного мира / В.С. Верещетин // Советский журнал международного права. – 1991. – № 3–4. – С. 3–17.
6. Boutros Boutros-Ghali. Foreword to: NGOs, the UN, and Global Governance / Ed. Thomas G. Waiss. Leon Gonderken. – London, 1996.
7. Еллинек Г. Общее учение о государстве / Г. Еллинек. – СПб. : Изд. юрид. кн. магазина Н. К. Мартынова, 1908. – 599 с.
8. Палиенко Н. И. Суверенитет. Историческое развитие идеи суверенитета и её правовое значение / Н. И. Палиенко // Временник демидовского Юрьевского лицея. – 1904. – Кн. 89. – С. 1–76.
9. Валлерстайн И. Конец знакомого мира: Социология XXI века / И. Веллерстфйн. Пер. с англ. под ред. В. И. Иноземцева. – М. : Логос, 2004. – 368 с.
10. Грачев Н. И. Происхождение суверенитета: Верховная власть в мировоззрении и практике государственного строительства традиционного общества : монография / Н. И. Грачев. – М. : Зерцало-М, 2009. – 320 с.
11. Алексеев Н. Н. Идея государства. Очерки по истории политической мысли / Н. Н. Алексеев. – Нью-Йорк, 1955. – 350 с.
12. Jean Bodin. Verhandlungen der internationalen Bodin Tagung in München / Hrsg. von H. Denzer – München : Beck, 1973. – XVI, 547 s.
13. Білер Г. Вестфальський мир 1648 р. (до 350-ї річниці договорів) / Г. Білер, А. Дмитрієв. – К. : Ін Юре, 1988. – 180 с.
14. Клименко Б.М. Суверенитет правового государства / Б.М. Клименко // Московск. журнал международного права. – 2000. – № 3. – С. 15–22.
15. Лукашук И.И. Глобализация, государство, право, XXI век / Лукашук И.И. – М. : Спарк, 2000. – 279 с.
16. Гринин Л. Е. Глобализация и процессы трансформации национального суверенитета / Гринин Л. Е. // Век глобализации. – 2008. – № 1. – С. 86–97
17. Лукашук И. И. Функционирование международного права / И. И. Лукашук / отв. ред. Мюллерсон Р. А. – М. : Наука, 1992. – 222 с.
18. Verdross A. Idees directrices de l' ONU / A. Verdross // Recueil des cours de l'Académie de droit international. – Vol. 83. – 1953. – № 11.
19. Кривчикова Э. С. Проблема деятельности международных организаций на рубеже XX и XX столетий / Э. С. Кривчикова // Международное право в современном мире : сб. ст. / отв. ред. Ю. М. Колосов. – М. : Международные отношения, 1991. – С. 135–146.

20. Karin M. Fierke. Diplomatic Interventions: Conflict and Change in a Globalizing World. – New York : Palgrave Macmillan, 2005. – 238 p.

Сиваш О. М. Еволюція змісту суверенітету: причини і фактори / О. М. Сиваш // Форум права. – 2013. – № 4. – С. 374–380 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_4_64.pdf

Досліджуються фактори, які вплинули на формування сучасних теорій про зміст суверенітету. Розглядається питання суверенітету держави в контексті зростання ролі міжнародних організацій. Аналізуються зміни в тлумаченні меж суверенітету і принципу невтручання у зв'язку зі зміною ставлення до питань захисту прав людини і демократії. Розглядається проблематика державного суверенітету в умовах євроінтеграції.

Сиваш Е.М. Эволюция содержания суверенитета: причины и факторы

Исследуются факторы, которые повлияли на формирование современных теорий о содержании суверенитета. Рассматривается вопрос суверенитета государства в контексте возрастания роли международных организаций. Анализируются изменения в толковании пределов суверенитета и принципа невмешательства в связи с изменением отношения к вопросам защиты прав человека и демократии. Рассматривается проблематика государственного суверенитета в условиях евроинтеграции.

Sivash O.M. Evolution of the Content of Sovereignty: Reasons and Factors

The factors which had an influence on formation the contemporary theories of content of sovereignty are studied. The question of sovereignty in the context of the increasing role of international organizations is examined. The changes in the interpretation of the limits of sovereignty and the principle of non-interference in connection with changes in attitude to the protection of human rights and democracy are analyzed. The problems of state sovereignty in conditions of European integration are considered.

Форум права